

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำเนินการจัดการของสถานีโทรทัศน์เพื่อตอบสนองมาตรการของรัฐในการใช้สื่อสำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัว” เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาในประเด็นของผู้ส่งสารหรือตัวสถานีโทรทัศน์และสารหรือรายการโทรทัศน์ ซึ่งได้อาศัยหลักทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรสื่อสารมวลชนภายใต้แรงกดดันทางสังคม
2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้ทำการสื่อสารมวลชนของมัลติเมเดีย
3. แนวคิดสื่อมวลชนกับสังคม
 - 3.1 แนวคิดพันธกิจทางสังคมของสื่อมวลชน
 - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมสร้างสรรค์สังคม (Media and Prosocial)
4. แนวคิดเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์
 - 4.1 แนวคิดรูปแบบรายการโทรทัศน์
 - 4.2 แนวคิดรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรสื่อสารมวลชนภายใต้แรงกดดันทางสังคม

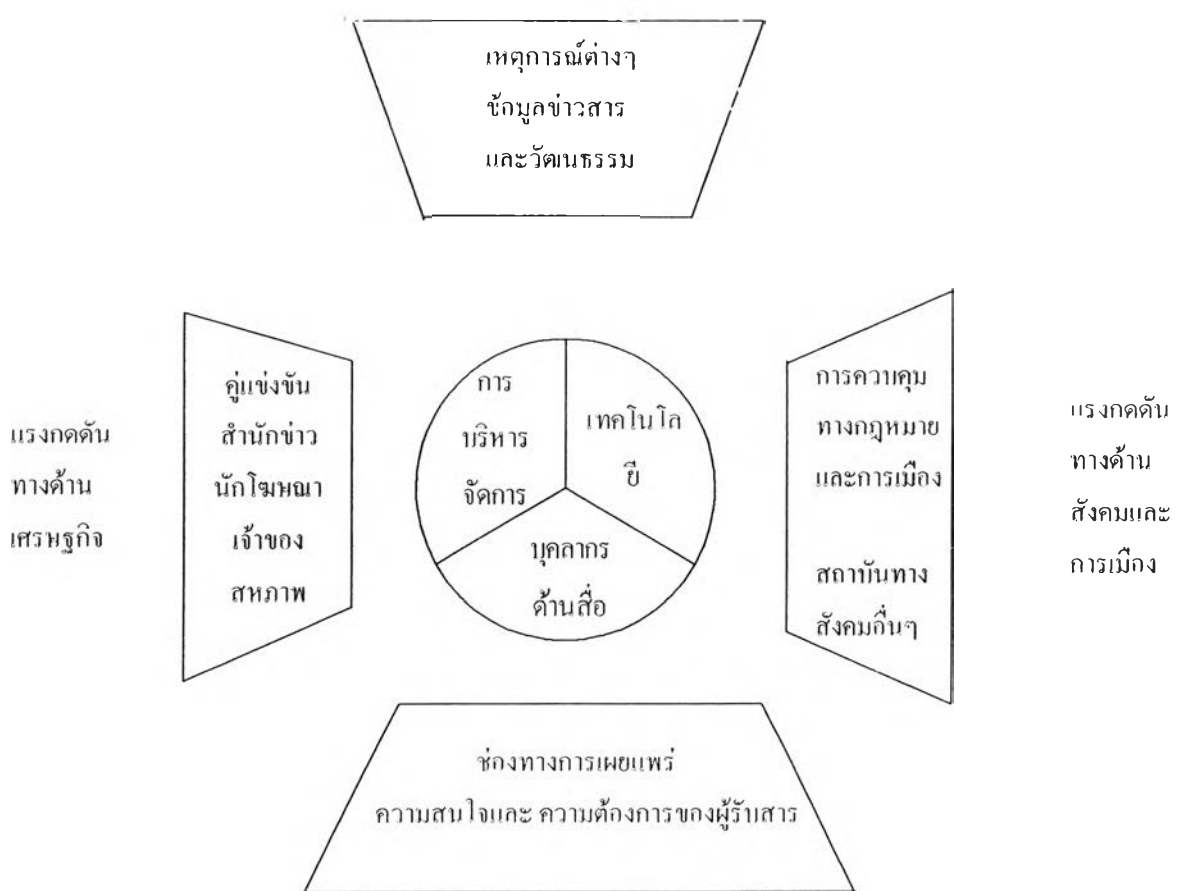
McQuail (2000) กล่าวถึง โครงสร้างองค์กรสื่อสารมวลชนที่สามารถส่งผลกระทบโดยตรงต่อการทำงานขององค์กร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผลงานที่ปรากฏออกมา ซึ่งโครงสร้างภายในองค์กรสื่อสารมวลชนมี 3 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. การบริหารจัดการ (Management) เนื่องจากงานสื่อมวลชนเป็นงานที่ไม่สามารถทำคนเดียวได้ จะต้องมีผู้ร่วมงานเป็นจำนวนมากภายในองค์กร
2. เทคโนโลยี (Technical) เป็นการใช้เครื่องมือในการผลิตเพื่อกระจายสาร
3. บุคลากรด้านสื่อ (Media Professional) จะต้องมีความรู้และได้รับการฝึกทางด้านสื่อมวลชน รวมทั้งต้องมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ

นอกจากทั้ง 3 องค์ประกอบนี้แล้ว องค์กรสื่อสารมวลชนในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคม มีการดำเนินงานอยู่ภายใต้แรงกดดันต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแรงกดดันทางด้านเศรษฐกิจ หรือว่าแรงกดดันจากสังคมและการเมือง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่านอกจากแรงกดดันจากองค์ประกอบภายในตัวองค์กรสื่อเองแล้ว ยังมีปัจจัยแวดล้อมทางสังคมที่เป็นแรงกดดันภายนอก ได้แก่ การควบคุมจากด้านการเมืองและกฎหมาย, การควบคุมจากเจ้าของสินค้าหรือผู้สนับสนุน, สถาบันต่างๆ ในสังคม เช่น ครอบครัว ศาสนา โรงเรียน, เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม, คู่แข่งขัน, องค์กรด้านข่าวสาร ข้อมูล, สภาพะของสภาพเศรษฐกิจในแต่ละช่วง, ความต้องการ ความสนใจของผู้รับสาร เป็นต้น

McQuail ยังได้กล่าวอีกว่า การที่องค์กรสื่อสารมวลชนถูกควบคุมจากแรงกดดันทั้งภายในและภายนอกองค์กรนั้น ทำให้้องค์กรสื่อมวลชนไม่สามารถปฏิบัติงานได้โดยอิสระ จึงส่งผลต่อการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติงานขององค์กร จึงสามารถแสดงให้เห็นด้วยแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.1 องค์กรสื่อมวลชนภายใต้แรงกดดันทางสังคม

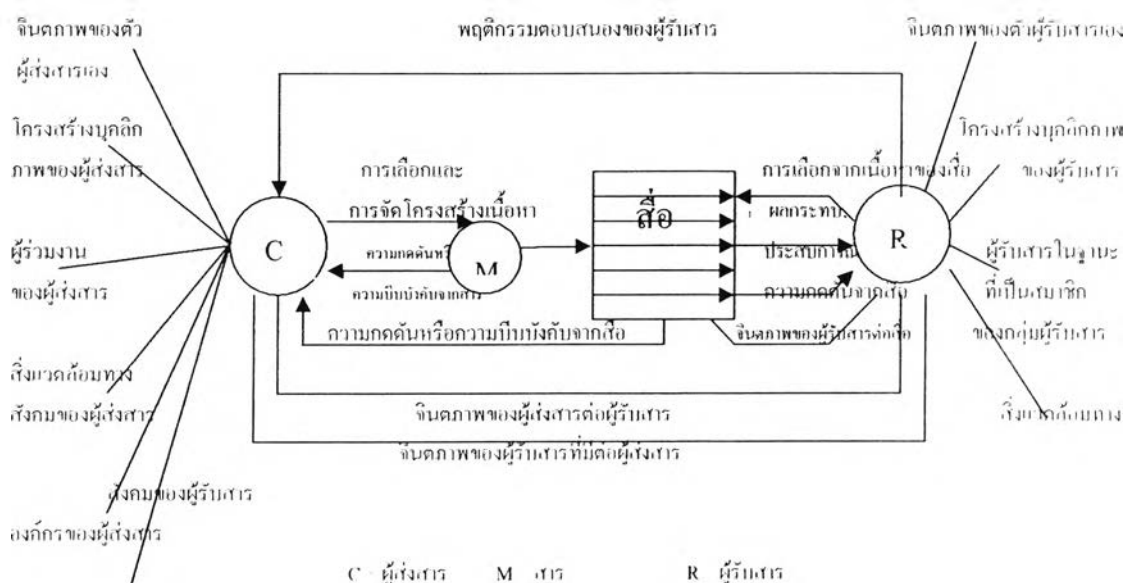
จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรสื่อสารมวลชนภายใต้แรงกดดันทางสังคมในช่วงต้น จะช่วยเป็นกรอบความคิดในการศึกษาวิเคราะห์ว่า สถานีโทรทัศน์แต่ละช่องมีการดำเนินงานเพื่อตอบสนองมาตรการของรัฐในการจัดสรรเวลาและการคัดเลือกรูปแบบเนื้อหาการรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กเยาวชน และครอบครัว เพื่อนำออกอากาศ ซึ่งอยู่ภายใต้แรงกดดันจากปัจจัยภายในองค์กรและปัจจัยภายนอกองค์กรอย่างไร

2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้ทำการสื่อสารมวลชนของมัลเตทสกี

McQuail และ Windahl (1993) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมการสื่อสารของผู้ส่งสาร ว่าการที่ผู้ส่งสารจะทำการสื่อสารไปสู่ผู้รับสารนั้น จะต้องขึ้นอยู่กับพิจารณาคัดเลือกข้อมูลที่ต้องการจะเผยแพร่และขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้ส่งสาร

Maletzke (1963 อ้างถึงใน McQuail and Windahl, 1993) นักวิชาการชาวเยอรมัน ได้เสนอแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร ซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยประกอบพื้นฐานที่ยึดติดกัน คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.2 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารขั้นสมบูรณ์ของมัลเตทสกี

ความกดดันและความเข้มงวดกันเกิดจากลักษณะอันเป็นสาธารณะของเนื้อหาสื่อ
ที่มา: McQuail and Windahl, 1993

โดยเมื่อแยกมองเฉพาะผู้ทำการส่งสาร จะพบว่า การเลือกและการจัดโครงสร้างเนื้อหา จัดเป็นตัวแปรสำคัญในการเลือกของผู้ส่งสารที่จะถ่ายทอดสิ่งที่เขาต้องถ่ายทอดไป และวิธีการจัดรูปสารของเขา ซึ่งตัวแปรนี้อาจให้ชื่อว่า คือ พฤติกรรมการสื่อสารของผู้ส่งสาร

อย่างไรก็ตาม ผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสารมวลชนโดยปกติแล้ว จะมีวัตถุประสงค์หรือสาร ซึ่งอยู่ในสภาพพร้อมที่จะส่งไป มากกว่าสิ่งที่เขาได้ทำการส่งออกไป ในกรณีเช่นนั้นเขาก็จะต้องเลือกตัวอย่างจากปริมาณของวัสดุการสื่อสารทั้งหมด ตามเกณฑ์บางอย่าง ซึ่งในขณะที่กำลังตัดสินใจว่าจะจัดวางโครงสร้างและจัดรูปสารของเขาอย่างไร ผู้ส่งสารก็จะต้องเผชิญกับสถานการณ์ของการเลือกด้วย ส่วนข้อมูลที่พร้อมจะเผยแพร่ออกไปสู่ผู้รับสารนั้น จะมีการคัดเลือกและการจัดรูปแบบเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการซึ่งมีปรากฏอยู่ในแบบจำลอง ดังนี้

1. “ความกดดัน” หรือ “ความบีบบังคับ” จากสาร: ผู้ส่งสารย่อมมีพันธะที่จะปรับรูปของสารให้เข้ากับประเภทของเนื้อหา รายงานข่าวจากพิธีศพต้องเขียนขึ้นให้แตกต่างไปจากคอลัมน์ซุบซิบ สารอันหนึ่งอาจจะพิจารณาได้ค้ำยว่าเป็นหน่วยประกอบของสารทั้งหมด ข่าวชิ้นหนึ่งอาจจะต้องจัดโครงสร้างในลักษณะเฉพาะให้เข้ากับรายการข่าวทั้งหมด

2. “ความกดดัน” หรือ “ความบีบบังคับ” จากสื่อ: สื่อทุกชนิดย่อมก่อให้เกิดทั้งสภาพความบีบบังคับและทางที่จะเป็นไปได้หลายประการแก่ผู้ส่งสาร นักข่าวหนังสือพิมพ์และนักข่าวโทรทัศน์ต้องปฏิบัติตามสภาพของเงื่อนไขที่แตกต่างกันในรายงานเหตุการณ์อันเดียวกัน

3. จินตภาพของตัวผู้ส่งสารเอง: ปัจจัยข้อนี้มีได้เพียงแต่ประกอบด้วยวิถีทางที่ผู้ส่งสารมองเห็นบทบาทของตนในฐานะปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงวิถีทางที่เขารับรู้บทบาทของเขาเองในฐานะที่เป็นส่งสารด้วย ไม่ว่าเขาจะมองตัวเองในฐานะผู้ตีความเหตุการณ์ ผู้ผลักดันแนวคิด แนวใดแนวหนึ่งโดยเฉพาะหรือเป็นแต่เพียงกระบอกงาที่สะท้อนเหตุการณ์ หรือไม่ก็ตาม และทั้งนี้ถ้าเขาคิดว่า บทบาททางวิชาชีพของเขาจะเปิดโอกาสให้เขาเผยแพร่ค่านิยมของเขาเองหรือไม่

4. โครงสร้างบุคลิกภาพของผู้ส่งสาร : มัลเดทสกีชี้ว่าบุคลิกภาพจะมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ส่งสาร ในขณะที่เดียวกันเขาก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ตัวแปรตามอื่น ๆ น่าจะลดความสำคัญลงไป

5. ผู้ส่งสารในขณะปฏิบัติงานของเขา : นักสื่อสารมวลชนนั้นแทบจะพูดได้ว่า ไม่ทำงานเพียงลำพังผู้เดียว แต่จะต้องอาศัยผู้ร่วมงานและผู้ชำนาญเฉพาะด้านที่แวดล้อมเขาอยู่ ความจริงข้อนี้เป็นเรื่องชี้ให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างนักหนังสือพิมพ์กับนักเขียนเชิงสร้างสรรค์อื่น ๆ เช่น นัก

เขียนนวนิยาย เป็นต้น เพราะการที่ต้องทำงานเป็นคณะ เสรีภาพของนักสื่อสารมวลชนจึงถูกจำกัดลงไปขั้นหนึ่งโดยปัทสถานและค่านิยมในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานนั่นเอง

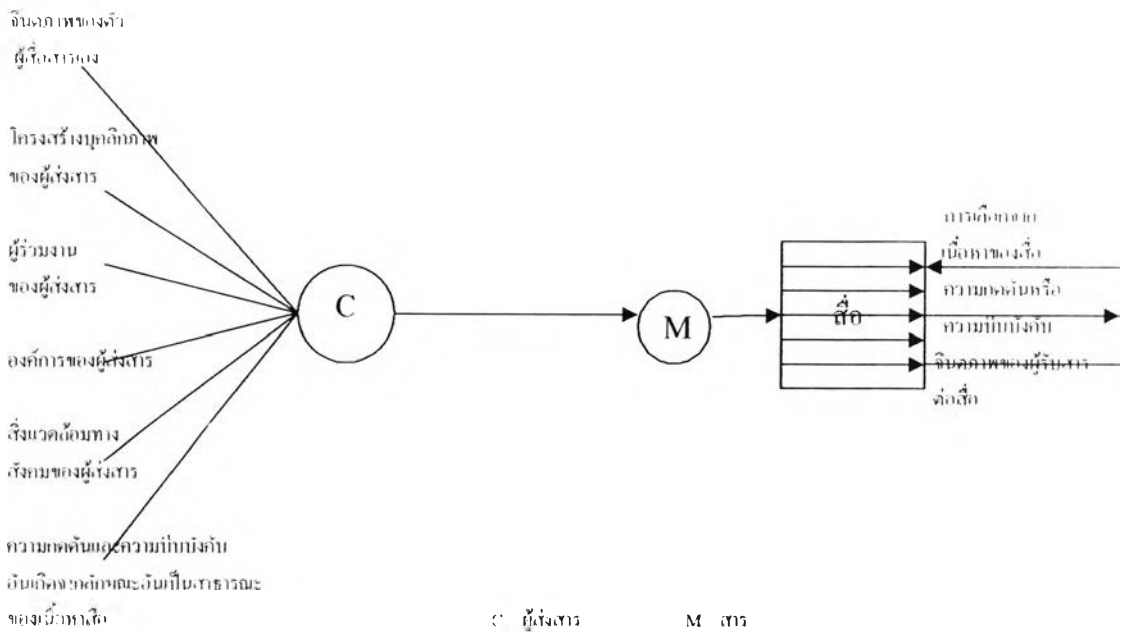
6. ผู้ส่งสารในองค์การของเขา : องค์การสื่อมวลชนทั้งหลายแตกต่างกันไปตามขนาด จุดมุ่งหมาย ลักษณะประเภทของการเป็นเจ้าของ และนโยบาย ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยแวดล้อมอันสำคัญสำหรับผู้ส่งสารแต่ละบุคคล ในส่วนของนโยบายนั้น ผู้ศึกษาทางด้านองค์การสื่อมวลชนบางคนได้ข้อสังเกตว่า นักหนังสือพิมพ์แต่ละคนอาจจะมีเชื่อและทัศนคติตรงข้ามกับความเชื่อและทัศนคติขององค์การ ซึ่งความเชื่อและทัศนคติขององค์กรนั้นอาจบังคับนักข่าวให้ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับต่างๆ ทั้งที่ปรากฏชัดออกมาและยังไม่ปรากฏชัด อย่างไรก็ตามก็ตักสื่อสารมวลชนหรือนักหนังสือพิมพ์ก็อาจมีทางเป็นไปได้เหมือนกันในอันที่จะโน้มน้ำหนักการให้เปลี่ยนความเชื่อ หรือมีทัศนคติตรงกับตน

7. ความกดดันและความบีบบังคับเนื่องมาจากลักษณะอันเป็นสาธารณะของเนื้อหาสื่อมวลชน : ข้อเท็จจริงที่ว่า ผลผลิตของนักสื่อสารมวลชนเปิดกว้างให้สาธารณชนตรวจสอบได้เสมอ นั้น จะก่อให้เกิดสภาพบีบบังคับบางประการแก่การทำงานของนักสื่อสารมวลชน ทั้งในด้านจิตวิทยา และในด้านกฎหมาย บ่อยทีเดียวที่มีการควบคุมในระดับหนึ่งจากสมาคมวิชาชีพ

8. สิ่งแวดล้อมเชิงสังคมของผู้ส่งสาร : วิธีทางของการทำหน้าที่เฝ้าประตูและการจัดรูปเนื้อหาของผู้ส่งสาร จะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมเชิงสังคมของเขาทั้งนี้มิใช่แต่เฉพาะบรรดาผู้ที่ทำงานเป็นทีมและคนอื่นๆ ที่ทำงานในองค์การเท่านั้น เกือบจะเป็นไปในลักษณะเดียวกับที่สภาพแวดล้อมเชิงสังคมของผู้รับสารมีผลกระทบต่อวิถีทางแห่งการเลือกและการได้ประสบการณ์จากเนื้อหาสื่อ

จากปัจจัยหลายประการซึ่งปรากฏอยู่ในแบบจำลองกระบวนการสื่อสารขั้นสมบูรณ์ของมัลเททสกินั้น เมื่อทำการแยกมองเฉพาะผู้ทำการสื่อสาร จะมีลักษณะดังแสดงไว้ในแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.3 แบบจำลองของ Maletzke ซึ่งแสดงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ส่งสาร

จากแนวคิดผู้ทำการสื่อสารมวลชนนี้ จะช่วยเป็นกรอบความคิดในการศึกษาวิเคราะห์ถึงวิธีการตัดสินใจในการบริหารจัดการรายการของแต่ละสถานีโทรทัศน์เพื่อตอบสนองมาตรการของรัฐ รวมทั้งวิเคราะห์ถึงกรอบอ้างอิงที่ผู้ส่งสารในแต่ละรายการ ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจในการจัดวางโครงสร้าง และจัดรูปแบบและเนื้อหาของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัว เพื่อที่จะตอบสนองมาตรการของรัฐ

3. แนวคิดสื่อมวลชนกับสังคม

3.1 แนวคิดพันธกิจทางสังคมของสื่อมวลชน

หน้าที่ของสื่อมวลชนในสังคมนั้นมีมากมายหลายประการด้วยกัน เนื่องจากสื่อมวลชนจัดเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม จึงต้องทำหน้าที่ตอบสนองสังคม ดังที่ ฮาโรลด์ ดี ลาสเวลล์ (H.D. Lasswell, 1948) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ทางสังคมของสื่อมวลชนไว้ 3 ประการ คือ

- 1. หน้าที่ในการพิทักษ์ไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of the Environment) ได้แก่ หน้าที่ในด้านการสังเกต และติดตามเอาใจใส่เหตุการณ์หรือ เรื่องราวที่เกิดขึ้นกับ

สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสังคม เท่ากับทำหน้าที่ที่เกี่ยว รวบรวม และรายงานข่าว (New Reporting) หรือ การแจ้งข่าวสาร (Informing) ที่ควรแก่การสนใจไปสู่สมาชิกในสังคมเพื่อให้ตระหนักถึงอันตรายและมองเห็นโอกาสหรือช่องทางต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม

2.หน้าที่ในการประสานสัมพันธ์ส่วนต่าง ๆ ของสังคม (Correlation of the parts of society) หมายถึง บทบาทหน้าที่ที่การสื่อสารเข้ามาช่วยให้สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้มีความเข้าใจ เข้าใจซึ่งกันและกันและอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันได้อย่างสงบเรียบร้อย

3.หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคมและวัฒนธรรม (Transmission of social inheritance) ได้แก่ หน้าที่ในการสืบทอดความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมของสมาชิกจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นการอบรมให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้บทบาทและสถานภาพทางสังคมเป็นหน้าที่ด้านการให้การศึกษ

สำหรับหน้าที่ประการสุดท้าย ไรท์ (Wright, 1960 อ้างถึงใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2545) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ได้ขยายความต่อไปอีกว่า การถ่ายทอดมรดกทางสังคมและวัฒนธรรม น่าจะหมายรวมถึงศิลปวัฒนธรรมและความบันเทิงในรูปแบบต่างๆ ซึ่งทำให้ปัจเจกบุคคลได้รับความพึงพอใจ ได้ผ่อนคลายความเครียดจากปัญหาในชีวิตประจำวัน

ส่วน McQuail (2000) ได้กล่าวไว้ว่า สื่อมวลชนมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมอยู่ 5 ประการ อันได้แก่

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ภายในสังคม ส่งเสริมความคิดใหม่ๆและความเจริญก้าวหน้าทางสังคม
2. การประสานส่วนต่างๆของสังคมเข้าด้วยกัน (Correlation) ให้การสนับสนุนแก่สถาบันหลักของสังคมและบรรทัดฐานต่างๆ ตลอดจนการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเพื่อทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งและปัญหาขึ้นภายในสังคม
3. การสร้างความต่อเนื่องทางสังคม (Continuity) โดยการถ่ายทอดวัฒนธรรมและเสริมสร้างค่านิยมทางสังคม
4. การให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกสังคม (Entertainment) เพื่อลดความเครียดและข้อขัดแย้งทางสังคม
5. การรณรงค์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ (Mobilization) เพื่อเป้าหมายทางสังคม

นอกจากนี้ Lazarsfeld และ Merton (อ้างถึงใน ศศิธร อภิสิทธิ์นรินทร์, 2541) ยังได้กล่าวว่า สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ในการยืนยันและเน้นย้ำให้มีการสืบทอดบรรทัดฐานของสังคม โดยการแสดงให้ประชาชนได้รับรู้ถึงกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน และจริยธรรมของสังคม ซึ่งบ่อยครั้งมักจะเกิดช่องว่างระหว่างจริยธรรมของสังคมกับพฤติกรรมส่วนตัวของแต่ละบุคคล ทั้งนี้พฤติกรรม

ดังกล่าวสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ก่อให้เกิดการต่อต้าน เว้นแต่ว่ามันจะถูกเปิดเผยสู่สาธารณะ และเกิดการต่อต้านจากสาธารณะเนื่องจากไม่เป็นที่ยอมรับและต้องการ ดังนั้นจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านั้น เพื่อให้เกิดการยอมรับและทำให้บรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งในปัจจุบันนี้โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ได้เข้ามาทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและสืบทอดบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่เด็กมากขึ้น เนื่องจากเป็นสื่อที่เข้าถึงเด็กได้มากกว่าสื่อชนิดอื่นๆ ซึ่งการถ่ายทอดสิ่งต่างๆจะออกมาในรูปของการสอดแทรกผ่านเนื้อหารายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กและเยาวชน

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมสร้างสรรค์สังคม (Media and Prosocial)

McQuail (1994) ได้กล่าวว่า การสื่อสารมวลชนมีความสามารถและอำนาจในการช่วยบูรณาการสังคมได้ เพราะสื่อจัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จากแต่เดิมที่มองว่าสื่อสารมวลชนมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงสังคมและความมีเอกภาพได้ ประกอบกับมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกิดปัญหาสังคมต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคม การขยายตัวของสังคมไปสู่ความเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว การเพิ่มขึ้นของความไม่มีศีลธรรม ปัญหาอาชญากรรม ความไม่มีระเบียบของสังคม อีกทั้งยังทำให้สูญเสียการควบคุมทางสังคมและความเข้มแข็งของสังคม เนื่องมาจากสื่อได้นำเอาข่าวสารที่ไม่ดีถ่ายทอดจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบทได้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของแฟชั่น สินค้า ความคิด เทคโนโลยี และสามารถเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมได้ ต่อมาได้เกิดความคิดใหม่ๆ ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับการบูรณาการทางสังคม ว่าเป็นเหมือนพื้นฐานของการสื่อสารมวลชน เพราะถ้าสังคมเกิดความแตกแยก สื่อสามารถประสานรวมกลุ่มบุคคลในสังคมให้มีความเป็นหนึ่งเดียวได้ สื่อมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้เสมือนเป็นตัวแทนของสถาบันอื่นๆทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว และกลุ่มควบคุมทางสังคม ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า สื่อสารมวลชนมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ในการส่งเสริมหรือทำลายความมั่นคงในสังคมได้

การศึกษาวิจัยในอดีตที่ผ่านมาเน้นศึกษาที่ผลกระทบในทางลบของสื่อที่ส่งผลกระทบต่อสังคมเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความก้าวร้าวรุนแรง การเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม แต่ในระยะต่อมาได้เริ่มมีการตระหนักว่าสื่อก็สามารถส่งผลกระทบในเชิงบวกได้เช่นเดียวกัน เพราะสื่อมีหน้าที่อันสำคัญในการสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งในระดับสังคมและระดับปัจเจกบุคคล

(Straubhaar and Larose, 2004) จึงกล่าวได้ว่า การส่งเสริมสังคมที่เกิดขึ้นในโลกเราทุกวันนี้ มีสื่อช่วยเป็นต้นแบบให้กับบุคคลในการแสดงพฤติกรรมส่งเสริมสังคม ยกตัวอย่างเช่น พฤติกรรมที่ตอบสนองต่อการส่งเสริมสังคมของเด็กวัย 6 ปี มักมาจากสิ่งที่พวกเขาได้เห็นจากโทรทัศน์

(Sprafkin, Liebert and Poulos, 1975 อ้างถึงใน Baron and Byrne, 2000) และ Heintz-Knowles (1994) ได้กล่าวไว้ว่า โทรทัศน์สามารถส่งผลกระทบในเชิงบวก โดยสามารถถ่ายทอดค่านิยมที่สำคัญและพฤติกรรมส่งเสริมสังคมมาสู่เด็กได้ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การแบ่งปัน พร้อมทั้งยังช่วยในเรื่องการบอกเล่าความจริงในสถานการณ์ที่บีบบังคับ

ในหนังสือ Television is Good for Kids เมื่อปี 1989 (O'Sullivan, Dutton and Rayner, 1994) อธิบายถึงอิทธิพลของโทรทัศน์ว่าเป็นสื่อที่สามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้ในทางที่ดีได้มากมาย รวมไปถึงการพัฒนาทักษะ เช่น การทำความเข้าใจในการเล่าเรื่อง การแก้ไขสถานการณ์ การแยกแยะโลกความเป็นจริง การเข้าใจกฎของสังคม อีกทั้งสมาชิกของกลุ่มในสังคม เช่น ครอบครัว เพื่อน ยังมีความเกี่ยวข้องต่อการรับรู้สื่อของเด็กด้วย

Kenrick, Neuberg และ Cialdini (2002) ได้ให้นิยาม พฤติกรรมส่งเสริมสังคม (Prosocial Behavior) ว่าหมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำใดๆ ก็ได้ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยที่ผู้ที่มีความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรมนั้น

ทางด้าน Wispe (1972 อ้างถึงใน Hogg และ Vaughan, 1998) นิยาม พฤติกรรมส่งเสริมสังคม ว่าเป็น พฤติกรรมที่ส่งผลในเชิงบวกต่อสังคม และการให้ความช่วยเหลือทางด้านร่างกาย หรือทางจิตใจ เพื่อช่วยให้ผู้อื่นรู้สึกดีขึ้น

สำหรับ Liebert (1982 อ้างถึงใน อรรถย ศรีสันติสุข, 2527) ได้ให้คำจำกัดความหรือแนวความคิดของคำว่า Prosocial Behavior ไว้ดังนี้

- Altruism ให้ความหมายคลุมถึงการช่วยเหลือร่วมกัน
- Control of aggressive impulses ให้ความหมายคลุมถึงการควบคุมระงับอารมณ์ตนเอง โดยเฉพาะอารมณ์ก้าวร้าวรุนแรงผู้อื่น
- Explaining feeling of self or others คือการแสดงออกถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น ในทางที่จะให้เกิดความเข้าใจอันดี ความรู้สึกที่ดีต่อกัน
- Reparation for bad behavior คือการแสดงออกในการขอโทษหรือแก้ตัวต่อการประพฤติผิดที่ได้ทำลงไป
- Sympathy คลุมถึงการแสดงออกด้วยวาจาหรือการกระทำซึ่งแสดงถึงความเห็นอกเห็นใจ ห่วงใยต่อปัญหาของผู้อื่น

ส่วน Rushton (1979) อ้างถึงใน อรรถ ศรีสันติสุข, 2527) ได้สรุปความหมายสั้นๆว่า หมายถึง “พฤติกรรมซึ่งเป็นที่น่าปรารถนาในสังคมเป็นประโยชน์ต่อคนอื่น หรือต่อสังคม โดยทั่วไป” โดย Rushton ได้เน้นประเด็นที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. ความช่วยเหลือเกื้อกูล
2. ความเป็นมิตร
3. การควบคุมตนเอง ซึ่งรวมถึงการอดทนอดกลั้น
4. การไม่ประพฤติดิ

ดังนั้น เราอาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมส่งเสริมสังคมนี้จัดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคม ซึ่ง Hogg และ Vaughan (1998) ได้รวบรวมพฤติกรรมที่จัดว่าเป็นการส่งเสริมสังคม ดังนี้

1. การเสียสละ (Altruism) คือ พฤติกรรมที่ทำเพื่อคนอื่นโดยไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตัว เห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นเป็นที่ตั้งโดยไม่หวังผลตอบแทนจากสังคม
2. การให้ความอุปถัมภ์ (Aiding) คือ การให้ความช่วยเหลือผู้ที่ไม่มีความช่วยเหลือจากโอกาสในสังคม ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้ที่มีโอกาสกว่าตนเอง
3. การดึงดูดใจ (Attraction) คือ แสดงพฤติกรรมอันเป็นที่น่าสนใจของผู้อื่น เป็นพฤติกรรมที่มีการดึงดูด ต้องตาต้องใจ แก่ผู้ที่พบเห็น
4. การช่วยเหลือคนแปลกหน้าเมื่อเขาต้องการ (Bystander Intervention) คือ เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่อยู่ในสถานะคับขันคนแปลกหน้าต้องการความช่วยเหลือ ได้แสดงพฤติกรรมความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ
5. ความใจกว้าง (Charity) คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น มีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศล ทำบุญและทำทาน
6. การให้ความร่วมมือ (Cooperation) คือ พฤติกรรมที่แสดงความเต็มใจเมื่อมีผู้ใดต้องการให้เราทำบางสิ่งบางอย่าง เป็นการให้ความร่วมมือกับคน องค์กรต่างๆหน่วยงานราชการ และเอกชน
7. ความเป็นมิตร (Friendship) คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั้งที่ตนเองรู้จักและไม่รู้จัก สามารถมีการพูดคุย พบปะกับบุคคลในสังคมได้อย่างไม่ขัดเขิน ทำความรู้จักและเข้ากับผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดี
8. การช่วยเหลือ (Helping) คือ ความตั้งใจช่วยเหลือเพื่อประโยชน์ของคนอื่น หรือเพื่อประโยชน์ต่อสังคม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ช่วยเหลือเพื่อให้พ้นทุกข์หรือภาวะคับขัน
9. การช่วยชีวิต (Rescue) เป็นพฤติกรรมที่เห็นความสำคัญในคุณค่าของชีวิตมนุษย์ ช่วยเหลือผู้อื่นในยามที่กำลังประสบภัยอันตราย
10. การอุทิศตน (Sacrifice) เป็นพฤติกรรมที่ทุ่มเททั้งร่างกายและจิตใจให้แก่สังคม ทำสิ่ง

ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยมิได้คำนึงถึงตนเอง

11. การแบ่งปัน (Sharing) คือ พฤติกรรมที่ไม่ยึดติดว่าสิ่งนั้นต้องเป็นของตนเอง สามารถร่วมกันใช้กับผู้อื่นได้ เมื่อผู้อื่นไม่มีก็ให้ยืม หรือแบ่งส่วนของตนเองให้แก่ผู้ที่ไม่มี

12. การเห็นอกเห็นใจ/ ความมีน้ำใจ (Sympathy) คือ การแสดงความมีน้ำใจ ความรู้สึกเข้าใจความรู้สึกของคนอื่นด้วยใจจริง การเห็นอกเห็นใจเมื่อคนอื่นตกทุกข์ได้ยาก หรือแสดงความมีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมสังคม

13. ความน่าเชื่อถือไว้วางใจ (Trust) คือ พฤติกรรมที่ปฏิบัติตนเองให้เป็นที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้จากบุคคลรอบข้าง

และพฤติกรรมที่จัดเป็นพื้นฐานสำคัญของการส่งเสริมสังคมนี้ ก็คือ การช่วยเหลือ (Helping) เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น หรือเพื่อประโยชน์ของสังคม โดยมิได้หวังผลตอบแทน 'ไม่ได้' หวังผลเพื่อตนเอง นอกจากนี้ ก็คือ การเสียสละ (Altruism) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แยกย่อยออกมาจากการช่วยเหลือ ที่เกิดมาจากแรงกระตุ้นอันเห็นผลประโยชน์ของผู้อื่นสำคัญกว่าของตนเอง และ 'ไม่ได้' คาดหวังต้องการรางวัลจากผู้อื่น

นอกจากนี้ ในการศึกษาของ Marcs และ Jamieson (1996) ได้ทำการจัดแบ่งพฤติกรรมการส่งเสริมสังคมออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. การปฏิสัมพันธ์เชิงบวก (Positive interaction) ซึ่งหมายรวมถึง การปฏิสัมพันธ์แบบไม่ก้าวร้าวรุนแรง (Nonaggressions interaction) การปฏิสัมพันธ์แบบเป็นมิตร (Friendly interaction) การแสดงความรัก (Expressions of affection) และการแก้ปัญหาความขัดแย้งแบบสันติวิธี (Peaceable conflict resolution)

2. การเสียสละ (Altruism) และรวมถึงการแบ่งปัน (Sharing) การบริจาค (Donating) การเสนอให้ความช่วยเหลือ (Offering help) และการให้กำลังใจ (Comforting)

3. การควบคุมตนเอง (Self-control) หมายรวมถึง การอดกลั้นต่อสิ่งล่อใจ (Resistance to temptation) การเชื่อฟังอยู่ในกฎระเบียบ (Obedience to rules) ความสามารถในการทำงานได้อย่างเป็นอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาใคร (Ability to work independently) และความเพียรพยายามต่อภาระหน้าที่ (Persistence at a task)

4. การต่อต้านรูปแบบตายตัว (Anti-stereotyping) นั่นคือ การไม่ยึดติดกับรูปแบบตายตัว ที่แสดงออกในเรื่องของเพศ (Gender) และชาติพันธุ์วรรณะ (Ethnicity) บนพื้นฐานของทัศนคติและความเชื่อ

จึงกล่าวได้ว่า พฤติกรรมส่งเสริมสังคมนั้นก็คือ การกระทำที่ตรงข้ามกับพฤติกรรมต่อต้านสังคม (Antisocial Behavior) นั่นเอง ซึ่งพฤติกรรมนี้มีส่วนช่วยสนับสนุนเด็กและสังคมในด้านต่างๆ เช่น ความสามัคคี, การเสียสละ, การแบ่งปัน, การให้ความรัก, การเคารพนับถือผู้อื่น, การบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ (Balanced Nutrition), การรู้จักคุมกำเนิด, การส่งเสริมดูแลสุขภาพ, การขับรตอย่างปลอดภัย, การพัฒนาทักษะด้านการอ่าน เป็นต้น และยังหมายรวมถึงการยับยั้งพฤติกรรมที่ต่อต้านสังคม เช่น การตัดสินใจเลิกสูบบุหรี่และเลิกดื่มสุรา โดยสื่อมวลชนที่ส่งเสริมสังคมจะคอยเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างพฤติกรรมเหล่านี้ด้วยการผสมผสานกันระหว่างการให้ความบันเทิงและการให้ข้อมูลความรู้ควบคู่กันไป (Straubhaar and Larose, 2004)

ดังนั้นพฤติกรรมการส่งเสริมสังคมนี้จัดเป็นผลกระทบอย่างหนึ่งจากอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อเด็กและเยาวชนได้ ซึ่งเป็นผลกระทบในทางบวกอันมีความสลับซับซ้อน แต่เด็กและเยาวชนจะได้รับผลกระทบมากน้อยแตกต่างกันเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมเด็กและเยาวชนแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะปัจจัยพื้นฐานในการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กและเยาวชนได้รับการปลูกฝังมาจากครอบครัว อันได้แก่ พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง รวมทั้งเพื่อนและผู้ใหญ่รอบตัว และนอกจากนี้ สถาบันการศึกษาและศาสนาก็มีผลต่อการบ่มเพาะความคิดและพฤติกรรมของเด็ก เยาวชนเช่นเดียวกัน ส่วนปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ การเบียดเบียนสื่อมวลชน เพราะในปัจจุบันสื่อมวลชนจัดเป็นแหล่งของการเรียนรู้ เพราะคนในสังคมจะสังเกตการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ผ่านสื่อ ด้วยเหตุที่ว่าสื่อมวลชนมีบทบาทอย่างมากในการหล่อหลอมและให้ค่านิยม ความคิด และพฤติกรรมทางสังคม ดังนั้น เนื้อหาของรายการที่นำเสนอผ่านสื่อต่างๆ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางด้านจิตใจ อารมณ์ และพฤติกรรมทางสังคมเป็นอย่างมาก

จากแนวคิดสื่อมวลชนกับสังคมนี้ จะช่วยเป็นกรอบความคิดในการศึกษาวิเคราะห์รายการโทรทัศน์ที่แต่ละสถานีนำเสนอว่า มีคุณลักษณะด้านเนื้อหาที่ส่งเสริมและพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว ในด้านใดบ้างและอย่างไร

4. แนวคิดรายการโทรทัศน์

4.1 แนวคิดรูปแบบรายการโทรทัศน์

ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ต่างพยายามสร้างสรรค์รายการในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำเสนอให้ผู้ชมรับชมเสมอ โดยคำว่า รูปแบบ (Format) ที่ใช้ทางวิทยุและโทรทัศน์ หมายถึง รายละเอียดเกี่ยวกับ

รายการซึ่งออกอากาศเหมือนแนวที่เขียนไว้ทุกอาทิตย์ รูปแบบรายการจึงอาจหมายถึง โครงสร้างมาตรฐานซึ่งรายการของสถานีโทรทัศน์แต่ละแห่งดำเนินการตามแบบที่วางไว้ หรือ รูปแบบ คือ ร่างคร่าวๆ (Outline) ของรายการว่าวิธีนำเสนอจะประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆอะไรบ้าง แม้ว่าเนื้อหาของรายการจะเปลี่ยนไป แต่ลักษณะรายการจากอาทิตย์หนึ่งไปอีกอาทิตย์หนึ่งก็ยังคงรูปแบบโดยส่วนใหญ่ไว้ (อรนุช เลิศจรยาลักษณ์ อ้างถึงใน พวงชมพู บำรุงสุข, 2541)

ในขณะเดียวกัน รูปแบบ (Format) หมายถึง วิธีการและลีลาการเสนอเนื้อหาสาระและสิ่งที่อยู่ในรายการวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งรูปแบบรายการที่นิยมใช้กันมากมีอยู่ 12 รูปแบบ ได้แก่ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2533)

1. พูดหรือบรรยายคนเดียว (Monologue)

เป็นรายการที่มีผู้มาปรากฏตัวพูดคุยกับผู้ชมเพียงหนึ่งคน ส่วนมากจะมีภาพประกอบเพื่อมิให้เห็นหน้าผู้พูดตลอดเวลา รูปแบบการพูดคนเดียวจะน่าสนใจเมื่อผู้ดำเนินรายการมีความรู้และมีความสามารถในการพูดและเสนอเนื้อหาสาระและต้องมีภาพหรือภาพยนตร์ประกอบ

2. สนทนา (Dialogue)

เป็นรายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีคนมาพูดคุยกัน 2 คน ทั้ง 2 คน ทำหน้าที่เป็นผู้ถามและคู่สนทนา แสดงความคิดเห็น หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การสนทนาอาจจะใช้คน 2 - 3 คนก็ได้ รายการสนทนาที่ดีควรมีภาพประกอบเช่นกัน

3. อภิปราย (Discussion)

เป็นรายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีผู้ดำเนินรายการอภิปรายหนึ่งคน ป้อนคำถามให้ผู้ร่วมอภิปรายตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แต่ไม่ควรเกิน 4 คน โดยผู้อภิปรายแต่ละคนจะแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อประเด็นต่าง ๆ โดยอาจเสริมหรือแย้งคนที่พูดก่อนได้เช่น รายการมองต่างมุม รายการฟังความรอบข้าง

4. รูปแบบสัมภาษณ์ (Interview)

เป็นรายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีผู้สัมภาษณ์ และผู้ถูกสัมภาษณ์คือ วิทยากรมาสนทนากัน โดยให้ผู้ดำเนินรายการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มาเล่าให้ฟัง ซึ่งมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการหน่วยงาน หรือผลงานบางอย่าง รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาบ้านเมือง

ผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมคำถามไว้เป็นชุด ๆ เพื่อให้สามารถถามคำถามได้อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งสามารถปรับคำถามให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของวิทยากรได้ เช่น รายการเจาะใจ

รายการสัมภาษณ์อาจจะเป็นรายการสัมภาษณ์ขนาดยาว 30 นาทีหรือเป็นสัมภาษณ์ขนาดสั้น ๆ ที่จะนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของรายการสารคดีหรือรายการบุคคลคนเดียวก็ได้

5. รูปแบบเกมหรือการตอบปัญหา (Quiz Programme)

เป็นรายการวิทยุโทรทัศน์ที่จัดให้มีการแข่งขันระหว่างคนหรือกลุ่มของผู้ที่มาร่วมรายการด้วยการเล่นเกมหรือตอบปัญหา ฝ่ายชนะก็จะได้รับรางวัลใหญ่ ฝ่ายแพ้จะได้รับรางวัลปลอบใจ นอกจากนี้รายการเกมและตอบปัญหาอาจจัดอยู่ในลักษณะอื่นที่ให้ผู้เข้าชมรายการมีส่วนร่วมด้วย

6. รูปแบบสารคดี (Documentary Programme)

เป็นรายการวิทยุโทรทัศน์ที่เสนอเนื้อหาสาระด้วยภาพและเสียงบรรยายตลอดรายการ โดยไม่มีพิธีกร ผู้ดำเนินรายการหรือผู้คนมาพูดคุยกันมี 2 ประเภทคือ สารคดีเต็มรูป และสารคดีกึ่งบุคคลคนเดียว

รูปแบบสารคดีเต็มรูปจะดำเนินเรื่องด้วยภาพตลอด อาจมีการถามความเห็นของผู้เกี่ยวข้องบ้างแต่สั้น ไม่เกินครึ่งละ 1 นาที อาจจะเสนอคนเดียวกันได้หลายครั้ง และรายการเดียวอาจมีผู้ให้ความคิดเห็นหลายคน แต่รายการส่วนใหญ่จะเสนอภาพที่เป็นกระบวนการหรือเรื่องราวตามธรรมชาติโดยไม่มีผู้ดำเนินรายการ หรือ Host (เจ้าภาพในรายการ) เช่น รายการโลกสีน้ำเงิน รายการใต้ฟ้าสีฟ้า รายการกระจกหกด้าน

รูปแบบกึ่งสารคดีกึ่งบุคคลคนเดียว (Semi-documentary) เป็นรายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่เดินเรื่องพูดคุยกับผู้ชมและให้เสียงบรรยายตลอดรายการ โดยมีผู้ดำเนินรายการปรากฏตัวตอนต้น ตอนกลางที่จำเป็นและตอนสรุปรายการ นอกนั้นเป็นภาพแสดงเรื่องราวหรือกระบวนการตามธรรมชาติ อาจมีตัวแทนไปสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเข้ามาแทรกเพื่อเสริมความคิดเห็นได้ ผู้ดำเนินรายการอาจพูดในสตูดิโอ หรือพูดในสถานที่ถ่ายทำ เช่น ภาพยนตร์เกี่ยวกับธรรมชาติก็ไปพูดในป่าบริเวณที่มีสัตว์ประเภทนั้นอาศัยอยู่ เช่น รายการสุดยอดสารคดีโลก

รายการสารคดีเป็นรายการที่ให้ความรู้และการศึกษาได้ดีมาก เพราะเสนอเป็นภาพควบคู่กับเสียงเป็นส่วนใหญ่ แต่ต้องเสียเวลาในการเก็บภาพที่ดีและตรงกับความต้องการ จึงเป็นรายการที่ต้องใช้งบประมาณและเวลาสูงมาก

7. รูปแบบละคร (Drama)

เป็นรายการที่เสนอเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยการจำลองสถานการณ์เป็นละคร มีการกำหนดผู้แสดง จัดสร้างฉาก แต่งตัวและแต่งหน้าให้สมจริงสมจังและใช้เทคนิคการละครเพื่อเสนอเรื่องราวให้เหมือนจริงมากที่สุด ใช้ได้ทั้งรายการบันเทิงและรายการเพื่อการศึกษา

ละครโทรทัศน์จะอยู่ในรูปของชุดต่อเนื่องเรียกว่า "Serials" หลายตอนจบ หรือชุดที่ไม่ต่อเนื่องภายใต้เรื่องเดียวกัน แต่ละตอนมีเรื่องราวไม่เหมือนกันที่เรียกว่า "Series" ก็ได้ รายการรูปแบบนี้นับเป็นรายการบันเทิงที่ดึงดูดผู้ชมให้ติดตามได้มากที่สุด โดยเฉพาะแม่บ้าน ละครโทรทัศน์บางชุดดำเนินต่อเนื่องกันมาหลายสิบปีแล้วยังไม่จบ จนกระทั่งผู้แสดงที่เริ่มแสดงตั้งแต่เป็นเด็กค่อย ๆ โตขึ้นเป็นหนุ่มสาวที่สูงอายุ ก็เสียชีวิตไปแล้วก็มี เช่น ละครชุด "All My Children" ในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น นับเป็น "Serial" ที่ยาวที่สุดเรื่องหนึ่งในประวัติศาสตร์ของละครโทรทัศน์

ในด้านการศึกษา ละครโทรทัศน์จำลองสถานการณ์ชีวิตของคนในสังคม เพื่อสอนความรู้ในเชิงจิตวิทยา สังคมวิทยา อาชญากรรม ประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง ฯลฯ โดยให้ตัวละครนำเรื่องพูดคุยและให้ข้อคิด ผู้ชมก็จะเรียนรู้จากคำพูดหรือเรื่องราวที่ตัวละครเสนอขณะเดียวกันก็ให้ความบันเทิงไปด้วย

8. รูปแบบสารละคร (Docu - Drama)

เป็นรายการที่ผสมผสานรูปแบบสารคดีกับรูปแบบละคร หรือการนำละครมาประกอบรายการที่เสนอสาระบางส่วนมิใช่เสนอเป็นละครทั้งรายการเพื่อการศึกษา ความรู้และแนวคิด ในเรื่องที่เสนอ เช่น ด้านนิติศาสตร์ สังคมวิทยา มนุษยวิทยา เป็นต้น ทั้งนี้จะต้องมีผู้ดำเนินรายการสรุปอธิบาย หรือขยายสาระที่ดูจากส่วนที่เป็นละครเสมอ การเสนอละครในรายการมุ่งให้มีสาระ 4 แนวคือ

- 8.1 นำเรื่อง มักเป็นละครเก็บประเด็นสำคัญต่าง ๆ ไว้ เพื่อจะให้ผู้ดำเนินรายการหยิบยกมาใช้อธิบายตอนหลัง เช่น ละครนำประเด็นทางกฎหมาย ที่เป็นความคิดในเรื่องต่าง ๆ
- 8.2 เป็นตัวอย่าง เป็นการนำละครมาแสดงตัวอย่างของเรื่องที่ได้เสนอไปแล้ว
- 8.3 ขยายประเด็นหรือแนวคิด เป็นการนำละครมาเสนอให้เห็นประเด็นบางอย่างที่จะทำได้ดีและมีความชัดเจนมากกว่าการพูดให้ฟังเฉย ๆ
- 8.4 สรุปประเด็น ก็เป็นการนำละครมาสรุปเรื่องราวที่ได้มีการพูดถึงไปแล้ว

9. รูปแบบสารคดีและทดลอง

เป็นรายการที่เสนอ "วิธีทำ" อะไรสักอย่างหนึ่ง เพื่อให้ผู้ชมได้แนวทางที่จะนำไปใช้ทำจริง เช่น รายการครอบครัววาลคิทเช่น ยุทธภูมิกระทะเหล็ก

10. รูปแบบเพลงและดนตรี

เป็นรายการที่เสนอการบรรเลงดนตรีและการใช้เพลงมี 3 แบบ คือ

- 10.1 แบบมีวงดนตรีและนักร้องมาแสดงในสตูดิโอ เช่น รายการ 07 Show
- 10.2 แบบให้นักร้องมาร้องในสตูดิโอควบคู่ไปกับเสียงดนตรีที่บันทึกเสียงไว้แล้ว
- 10.3 แบบที่ให้นักร้องและดนตรีมาเล่นและร้องในสตูดิโอ แต่ใช้เสียงที่ได้จากการเปิดเทปหรือแผ่นเสียง เพราะเทปหรือแผ่นเสียงบันทึกจากระบบบันทึกเสียงที่ดีกว่า จึงสังเกตเห็นว่าบางครั้งปากของนักร้องจะไม่สัมพันธ์กับเสียงที่ร้อง คือ ริมฝีปากกับเสียงไม่สัมพันธ์กัน เช่น รายการสมาคมชมดาว

11. รูปแบบปกิณกะบันเทิง (Variety)

เป็นรายการที่ผสมผสานความบันเทิงรูปแบบต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน โดยประกอบด้วยเนื้อหารายการด้านต่างๆ เช่น การแสดงดนตรีและร้องเพลง การแสดงตลก การแสดงละครสั้น การสัมภาษณ์ดารานักร้องที่มาร่วมรายการ เป็นต้น

12. รูปแบบการถ่ายทอดสด (Live Programme)

เป็นรายการที่ถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

นอกจากนี้ยังสามารถแบ่งประเภทรายการโดยจำแนกตามผู้ชมได้ดังนี้
(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2533)

1. รายการเด็ก เป็นรายการที่มุ่งให้สาระความรู้และความเพลิดเพลินแก่เด็กในวัยต่าง ๆ
2. รายการวัยรุ่น เป็นรายการสำหรับหนุ่มสาว ซึ่งมักเป็นเรื่องความรัก การปรับตัวและการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตัวของ การเปลี่ยนแปลงจากเด็ก ไปสู่ผู้ใหญ่
3. รายการแม่บ้าน เป็นรายการที่มุ่งให้ความรู้และความบันเทิงแก่แม่บ้าน เช่น เสนอวิธีเลี้ยงลูกอ่อน วิธีทำอาหาร วิธีเย็บปักถักร้อย และละครโทรทัศน์ประเภทละครชีวิตที่มีความยาวต่อเนื่อง เสนอเป็นตอน ๆ ที่เรียกว่า "Serials" หรือภาพยนตร์โทรทัศน์ที่เสนอเป็นตอน ๆ ละครเรื่อง แต่มีตัวละครชุดเดียวกัน
4. รายการอาชีพ เป็นรายการที่เสนอสาระความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพหรืออาชีพต่าง ๆ แก่ผู้ชม

4.2 แนวคิดรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก

เมื่อพิจารณาที่รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นรายการที่มุ่งให้เด็กดูแล้วเข้าใจ ได้รับความสนุกสนาน บันเทิง ไม่เป็นพิษเป็นภัย ให้ความรู้อย่างกว้างขวางนั้น จะสามารถจัดรูปแบบของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กได้ โดยมีลักษณะแตกต่างกันไป คือ (พรชัย เชาวงเดช, 2532)

1. รายการที่เน้นการแสดงออกของเด็ก โดยทำในรูปแบบของชมรมหรือสโมสร มีกิจกรรมให้เด็กทำ ให้เด็กได้แสดงความสามารถด้านต่าง ๆ เช่น ร้องเพลง เล่นดนตรี เป็นต้น ในบางรายการอาจเปิดโอกาสให้เด็กได้วางแผนงาน และจัดทำรายการเองด้วย

2. รายการนิตยสารทางอากาศ คือ รายการที่มุ่งเน้นรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย โดยมีเนื้อหาในภาพรวมของรายการเป็นเนื้อหาสาระเดียวกัน แบ่งการนำเสนอรายการออกเป็นช่วงๆ โดยมีการเชื่อมโยงเรื่องราวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างเป็นเอกภาพ โดยรูปแบบรายการและเนื้อหาเหมาะสมกับกลุ่มเด็ก เยาวชน และครอบครัว เช่น ละครหุ่น ทายปัญหา เล่านิทานประกอบภาพ สัมภาษณ์บุคคลเด่นๆ เป็นต้น

3. รายการวาไรตี้ คือ รายการที่มีการนำเสนอเนื้อหาสาระและรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย ไม่ได้มุ่งเน้นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอด้านใดเป็นพิเศษ

4. รายการละครหรือภาพยนตร์ คือ รายการที่นำเสนอเรื่องแต่งเพื่อสาระบันเทิง โดยผูกเป็นเรื่องราวในตอนหรือเป็นเรื่องราวต่อเนื่องเป็นตอนๆ และมีโครงเรื่องที่ไม่นับซ้ำซ้อนสำหรับความเข้าใจของเด็ก

5. รายการตอบปัญหาหรือเกม คือ รายการที่กำหนดให้ผู้เข้าร่วมแข่งขันจะต้องตอบคำถามให้ถูกต้องตามกติกาที่ผู้ดำเนินรายการกำหนด หรือการจัดให้มีการแข่งขันความรู้ของเด็ก ระหว่างกลุ่มผู้เข้าร่วม รายการที่เป็นเด็กและเยาวชน

6. รายการสารคดี (Documentary) คือ รายการที่มุ่งเน้นการนำเสนอเนื้อหาสาระ ความรู้ ด้วยภาพและเสียงบรรยาย มีเนื้อหาที่ไม่ยากเกินความเข้าใจสำหรับเด็ก และเป็นรายการที่ให้ความรู้เป็นส่วนใหญ่ เช่น สารคดีชีวิตสัตว์ วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม เป็นต้น

7. รายการการ์ตูนหรือภาพยนตร์แนวการ์ตูนคือ รายการที่นำเสนอเรื่องแต่งเพื่อสาระบันเทิง โดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์และเทคนิคการนำเสนอ ด้วยวิธีการถ่ายทำจากภาพเขียนและวัตถุนิ่งให้มองเห็นเคลื่อนไหวได้ และรวมถึงรายการที่ใช้ผู้แสดงสวมใส่เครื่องแต่งกายเป็นชุดแบบพิเศษ เช่น ยอดมนุษย์ สัตว์ประหลาด โดยมุ่งให้ความบันเทิงและอาจสอดแทรกสาระที่เหมาะสมกับเด็ก เยาวชน และครอบครัว

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก พบว่า มีผู้ให้ความหมายของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กแตกต่างกันออกไป ดังนี้

รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก (จุมพล รอดคำดี และ อรทัย ศรีสันติสุข, 2525) หมายถึง รายการที่มุ่งจัดให้เด็กดูเข้าใจได้ สนุกสนานและได้รับความรู้ได้ประโยชน์จากรายการนั้นๆ ไม่ว่าจะ เป็นทางร่างกายหรือจิตใจ และเด็กก็หมายถึงเด็กที่อยู่ในวัยตั้งแต่ดูโทรทัศน์เข้าใจได้จนถึงอายุ 12 ขวบ

จุมพล รอดคำดี (2525) กล่าวไว้ว่า รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กเป็นรายการอะไรก็ได้ ที่มีลักษณะดังนี้

1. เด็กเป็นผู้แสดงนำ หรือเป็นหุ่น เป็นการ์ตูน
2. เป็นเรื่องราวหรือความรู้ที่คิดว่าเหมาะกับเด็ก
3. ชื่อรายการบอกว่าเป็นรายการเด็ก

นอกจากนี้ จุมพล รอดคำดี (2525) ยังได้กล่าวถึงเนื้อหาของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่เหมาะสม ซึ่งสามารถจำแนกตามวัยของเด็กได้ดังนี้คือ

1. เด็กวัย 3 ขวบครึ่ง ถึง 5 ขวบ เนื้อหารายการควรใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อมที่เขาพบเห็นในชีวิตประจำวัน การดำเนินเรื่องควรง่าย ให้ดูหรือโหยงอย่างเด่นชัดไม่ซับซ้อน เช่น การ์ตูนที่มีพระเอกกับผู้ร้ายเพียง 2-3 ตัว หรือเป็นรายการอภินิหาร เพราะเด็กวัยนี้เป็นเด็กช่างฝัน
2. เด็กวัย 6-9 ขวบ เนื้อหาควรเกี่ยวกับธรรมชาติมากขึ้น และเด็กวัยนี้ชอบแสดงออก ชอบยกยอให้กำลังใจ การต่อสู้กัน ไม่ชอบเรื่องยาว ๆ
3. เด็กวัย 10-12 ขวบ เป็นเนื้อหารายการที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น เพราะเด็กเข้าใจสังคมมากขึ้น เนื้อเรื่องจึงควรมีเหตุผลมากขึ้น อย่างไรก็ตามยังคงมีเรื่องการผจญภัยและความรักพวกพ้อง

อย่างไรก็ตามโครงสร้างของรายการควรมีความง่าย กระชับชัดเจน ไม่ซับซ้อน เนื้อหาควรมีลักษณะให้ความรู้กว้างขวาง บอกความจริงมากกว่าจะให้จินตนาการ การจัดรายการจึงมีความยุ่งยากและละเอียดละอ่อน ผู้จัดจึงไม่ควรเอาสภาพตัวเองในปัจจุบันเป็นที่ตั้ง แต่ควรศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม การเจริญเติบโตและความสนใจของเด็กหรืออย่างน้อยก็ควรนึกย้อนถึงประสบการณ์ของตนเองในอดีต

รัชนิกร โขติชัยสถิตย์ (2546) เสนอประเด็นที่ผู้ทำรายการต้องคำนึงถึง โดยเฉพาะสิ่งที่ผู้ทำรายการเด็กควรทำความเข้าใจให้ตรงกันก่อนว่า เด็กคือใคร ซึ่งความหมายที่เป็นสากลตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขององค์การสหประชาชาติ ได้ระบุว่า เด็ก หมายถึง "มนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น"

นอกจากการพิจารณาช่วงอายุของผู้ที่เป็นเด็กดังกล่าวแล้ว การที่จะทำรายการเพื่อเด็กยังควรพิจารณาแยกเด็กออกเป็นกลุ่มต่างๆ โดยการแบ่งกลุ่มเด็กอาจใช้เกณฑ์หลายอย่างมาใช้ในการแบ่ง อาทิ

1. การแบ่งเด็กตามพัฒนาการทางธรรมชาติตามช่วงอายุ

ซึ่งเด็กแต่ละคนจะมีพัฒนาการทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมของเด็กวัยต่างๆ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น เด็กเล็ก เด็กก่อนวัยเรียน เด็กวัยเรียน เด็กวัยรุ่น ซึ่งผู้ทำรายการต้องเข้าใจถึงลักษณะพัฒนาการ ความต้องการที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละช่วงวัย

หากเลือกเด็กกลุ่มใดเป็นกลุ่มเป้าหมายก็จะสามารถนำเสนอรูปแบบและเนื้อหารายการให้สอดคล้องเหมาะสม และตอบสนองความต้องการของเด็กกลุ่มนั้นๆ ได้ เช่น ส่งเสริมให้เด็กรักการอ่าน ส่งเสริมให้รักการเล่นกีฬา ส่งเสริมให้เด็กมีวัฒนธรรมที่ดีและมารยาททางสังคม อาทิ วัฒนธรรมการตรงต่อเวลา การรู้จักเลือกแต่งกายให้ถูกกาลเทศะ มารยาทในการทักทาย การพูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพให้เกียรติคนอื่น ส่งเสริมให้เด็กรู้จักรักตนเอง รู้จักรักษาสีตริของตนเอง เคารพสิทธิของผู้อื่น รู้จักการทำหน้าที่ส่วนตัว หน้าที่ที่มีต่อสังคม รู้จักการมีระเบียบวินัยต่อตนเอง รู้จักการตรงต่อเวลา

2. การแบ่งกลุ่มเด็กตามพื้นที่ที่เด็กมีภูมิลำเนาอยู่ คือ เด็กในเขตเมือง กับเด็กในเขตชนบท

รายการเด็กที่มีอยู่ในปัจจุบันจำนวนไม่น้อยนำเสนอเฉพาะในสิ่งที่เหมาะสมหรือเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในเขตเมืองหรือเฉพาะในกรุงเทพมหานครซึ่งไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของเด็กจำนวนมากที่อยู่ต่างจังหวัด ดังนั้น ผู้ทำรายการเด็กควรให้ความสนใจให้ความสำคัญกับเด็กที่อยู่ต่างจังหวัด โดยการทำรายการที่ให้ประโยชน์ ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของเด็กในต่างจังหวัดหรือในชนบทด้วย ซึ่งจะช่วยให้เด็กในทั้งสองพื้นที่ได้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันด้วย

3. การแบ่งกลุ่มเด็กตามความรู้ ความสนใจ

เด็กแต่ละคนอาจมีความชอบ ความถนัดในเรื่องต่างๆ ที่แตกต่างกัน บางคนชอบดนตรี บางคนชอบเล่นกีฬา บางคนชอบงานศิลปะ

หากมีการจัดรายการในประเด็นเหล่านี้ก็จะเป็นสิ่งช่วยสนับสนุนให้เด็กได้เพลิดเพลิน มีทักษะในเรื่องที่ตนสนใจอย่างแท้จริง และยังช่วยกระตุ้นให้เด็กบางคนที่ยังไม่ทราบถึงความชอบที่แท้จริงของตนเองได้เกิดค้นพบตนเองและมุ่งไปหาสิ่งนั้นจนช่วยทำให้เกิดเป็นงานอดิเรก หรือเป็นอาชีพในอนาคตได้

4. การแบ่งเด็กตามสภาพปัญหา

ในความเป็นจริงของสังคมยังมีเด็กอีกจำนวนไม่น้อยที่ต้องตกอยู่ในสภาพที่ไม่พึงประสงค์ ไม่สามารถมีชีวิตได้อย่างปกติสุขเหมือนเด็กทั่วไป ซึ่งองค์การยูนิเซฟเรียกเด็กกลุ่มนี้ว่าเด็กในสภาวะที่ยากลำบาก ซึ่งมีอยู่หลายลักษณะ อาทิ เด็กที่ยากจน ขาดอาหาร เด็กที่ถูกทารุณกรรม เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน เด็กที่ตกเป็นเหยื่อของยาเสพติด โรคเอดส์ หรือธุรกิจทางเพศ เด็กที่ถูกใช้แรงงานอย่างผิดกฎหมายและนอกจากนี้ในความเป็นจริงไม่เฉพาะแต่เด็กที่ยากจนในชนบทเท่านั้นที่มีปัญหายังมีเด็กในเมืองที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่มีฐานะดี มีการศึกษาดี มีสถานภาพทางสังคมที่ดีจำนวนไม่น้อยที่ประสบกับปัญหาในลักษณะต่างๆ อาทิ ปัญหาความเหงา ไม่อบอุ่น เพราะพ่อแม่ทะเลาะกัน หย่าร้างกัน

อย่างไรก็ตาม ผู้ชมเด็กจัดเป็นกลุ่มที่มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ ยังขาดทั้งวุฒิ คุณวุฒิ และประสบการณ์ในการเรียนรู้หรือการตัดสินใจว่า อะไรเหมาะสมหรือไม่ ในขณะที่เขาชมรายการโทรทัศน์ ดังนั้นรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กจึงควรที่จะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากรายการทั่วไป ซึ่งอาจพิจารณาได้หลายเหตุผล เช่น รูปแบบรายการ วัย และพัฒนาการของเด็ก เพื่อจะช่วยให้การจัดรายการโทรทัศน์ถูกต้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายมากที่สุด

จากแนวคิดรายการโทรทัศน์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะช่วยเป็นกรอบความคิดในการศึกษาวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัว ที่ตอบสนองมาตรการรัฐ ว่ามีคุณลักษณะทางด้านรูปแบบรายการในลักษณะใดบ้าง และอย่างไร

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของต่างประเทศ

Heintz-Knowles (1994) ศึกษาเรื่อง ภาพสะท้อนผ่านจอ: ภาพลักษณ์ทางโทรทัศน์ของเด็ก (The Reflection on the Screen: Television's Image of Children) การศึกษาเรื่องนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) อย่างละเอียด เพื่อศึกษาลักษณะของเด็กที่แสดงออกผ่านทางรายการโทรทัศน์ โดยศึกษาจากรายการประเภทบันเทิงบนผังรายการที่ออกอากาศเป็นประจำทางสถานีโทรทัศน์แบบไม่ได้บอกรับสมาชิก และสถานีโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก อันได้แก่ สถานีโทรทัศน์ช่อง ABC, CBS, NBC, FOX, PBS, the USA, Nickelodeon และ Disney ซึ่งทำการศึกษารายการบันเทิงที่ออกอากาศในช่วงเวลาเช้าตรู่ กลางวัน พาร์มไทม์ และวันเสาร์ตอนเช้า ของเดือนตุลาคม ค.ศ. 1994

จากผลการศึกษา พบว่า โทรทัศน์ได้ส่งเนื้อหาที่หลากหลายมาสู่เด็ก ถ้ามองทางด้านการพัฒนาในเชิงบวก จะเห็นว่าเด็กในหน้าจอโทรทัศน์ค่อนข้างมีความเท่าเทียมกันทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง ถึงแม้ว่าพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปตามเพศอาจส่งเสริมให้เกิดภาพตายตัวทางเพศได้ ในเด็กผู้หญิงจะพบภาพการแสดงซึ่งความรักมาก และในเด็กผู้ชายจะมีภาพการแสดงออกของความก้าวร้าวทางด้านร่างกายมาก ส่วนการแสดงภาพของเด็กในชนกลุ่มน้อย พบว่ามีจำนวนเพียงแค่ 3% ในโทรทัศน์แบบเชิงพาณิชย์ ทำให้เกิดการขาดหายไปของลักษณะชนกลุ่มน้อยและทำให้เด็กๆ ที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีมุมมองที่บิดเบือนไปจากสังคมของพวกเขา

การศึกษาในครั้งนี้ ยังพบอีกว่า ตัวต้นแบบ (Role model) ที่นำเสนอทางโทรทัศน์นั้นสามารถช่วยสอนเด็กให้ยอมรับและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมและครอบครัวได้ แต่ตัวต้นแบบทางโทรทัศน์ก็แสดงออกทั้งบทบาททางบวกและทางลบด้วย โดยส่วนมากเด็กชนชาติหลักบนหน้าจอโทรทัศน์เชิงพาณิชย์มักแสดงพฤติกรรมต่อต้านสังคม เช่น การก้าวร้าวที่แสดงออกทางท่าทาง (Physical aggression) พฤติกรรมหลอกลวง (Deceitful) การใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงอำนาจในเชิงลบ ส่วนพฤติกรรมทางด้านบวกที่พบเห็นได้บ่อยๆ ก็คือ ความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกัน (Peer relationship) และ การเกี่ยวพาราสีกัน (Romance) แต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนและศาสนาจะพบน้อยที่สุด

Mares และ Jamieson (1996) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลกระทบในเชิงบวกของโทรทัศน์ต่อพฤติกรรมทางสังคม ใช้วิธีการวิจัยแบบ Meta (Positive Effects of Television on Social Behavior: A Meta-Analysis) ซึ่งวิธีการวิจัยแบบนี้ คือ การประเมินค่าข้อมูลหลักฐานที่ชัดเจนโดยใช้คำถาม

แบบเฉพาะจงเงาะ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้มาจากการรวบรวมผลการศึกษาในหลายๆ เรื่อง โดยการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุมและกลุ่มที่มีเนื้อหาที่ส่งเสริมสังคม หรือระหว่างกลุ่มที่เป็นเนื้อหาในเชิงลบกับกลุ่มที่เป็นเนื้อหาในเชิงบวก ผลการวิจัย พบว่า เนื้อหาที่ส่งเสริมสังคมก่อให้เกิดผลกระทบในทางบวกได้ ดังนี้

1. เด็กสามารถค้นพบเนื้อหาที่เป็นการส่งเสริมสังคมได้ โดยพบว่าเนื้อหาได้สะท้อนในเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในเชิงบวกอย่างมาก การแสดงออกถึงความไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น การควบคุมตนเอง และการลดให้ภาพตายตัวแก่บุคคลอื่น
2. ผลกระทบที่เด่นชัดมากที่สุดของเนื้อหาการส่งเสริมสังคม คือ ความเสียสละ
3. การไว้วางใจปล่อยให้เด็กเลือกเนื้อหาในเชิงจริยธรรมและความดีเอง อาจนำมาซึ่งภาพของความรุนแรงหรือความขัดแย้งได้ และการแก้ปัญหาแบบส่งเสริมสังคมอาจจะมีผลตรงข้ามกับที่คาดหมายไว้ได้ โดยอาจเป็นการนำมาซึ่งความก้าวร้าวรุนแรงมากกว่าการแสดงออกแค่ความขัดแย้งเท่านั้น
4. ผลกระทบของเนื้อหาการส่งเสริมสังคมพบได้อย่างชัดเจนมากที่สุด เมื่อมีการนำมาพิจารณาอภิปรายกัน
5. ขนาดของผลกระทบโดยรวมมีค่าในระดับเล็กน้อยไปจนถึงระดับปานกลาง
6. ผลกระทบของเนื้อหาการส่งเสริมสังคมมีอิทธิพลมากที่สุด在孩子ก่อนวัยเรียนและเด็กวัยเรียน นอกจากนี้จะลดน้อยลงในช่วงวัยรุ่น
7. ผลกระทบของเนื้อหาการส่งเสริมสังคมจะพบได้ในเด็กผู้หญิงมากกว่าเด็กผู้ชาย

งานวิจัยในประเทศ

นารากร ดิษยชน (2536) ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหารายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่ออกอากาศในเดือนพฤศจิกายน 2533 ระหว่างเวลา 16.00 – 19.30 น. ทางสถานีโทรทัศน์ที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร 4 สถานี ผลการวิจัยพบว่า มีรูปแบบรายการ 3 ประเภท คือ นิตยสารทางอากาศ 3 รายการ ข่าว 1 รายการ และเกมโชว์ 2 รายการ มีวิธีการนำเสนอ 8 ลักษณะ คือ การสนทนา การบรรยาย การเล่านิทาน การตอบปัญหา การแสดงประกอบเพลง การสัมภาษณ์ การแสดง การปฏิบัติจริง และเกมโชว์ และพบว่ารายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่ศึกษานำเสนอเนื้อหาเน้นหนักพัฒนาการทางสติปัญญามากที่สุด รองลงมาได้แก่ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ และพัฒนาการทางสังคม ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่ารายการโทรทัศน์สำหรับเด็กนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมกับเด็กวัย 3 ปีครึ่งถึง 12 ปี

สุทธาทิพย์ ศรีวรานนท์ (2537) ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทย พ.ศ. 2536 ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการดำเนินงานการผลิตโทรทัศน์สำหรับเด็กมี 4 ประการคือ 1. สถานีโทรทัศน์ผลิตรายการเอง 2. สถานีโทรทัศน์ร่วมกับองค์กรอื่นผลิตรายการ 3. องค์กรเอกชนดำเนินการเอง 4. องค์กรเอกชนร่วมกันดำเนินการ สำหรับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทย พ.ศ. 2536 คือ 1. ปัจจัยภายในองค์กรผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ได้แก่ องค์กรผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ลักษณะการนำเสนอรายการและงบประมาณ 2. ปัจจัยภายนอกองค์กรผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ได้แก่ ผู้สนับสนุนรายการ บริษัทโฆษณา สถานีโทรทัศน์ กฎระเบียบของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก นโยบายของรัฐบาล เด็กที่มีส่วนร่วมในรายการและรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กดีเด่น ปัจจัยที่มีผลกระทบมากที่สุดคือ ผู้สนับสนุนรายการ บริษัทโฆษณา และสถานีโทรทัศน์ตามลำดับ

ธนิดา จันทวงษ์ (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาภาพยนตร์การ์ตูนหุ่นคนทางโทรทัศน์เพื่อการพัฒนาเด็ก โดยศึกษาภาพยนตร์การ์ตูนหุ่นคนจำนวน 4 เรื่องจากต่างประเทศ 2 เรื่องคือ กล้วยหอมจอมซน เทเลทัปบีส์ ของไทย 2 เรื่องได้แก่นิทาน นิทรา แจ๋วแห้วสาวใช้มหัศจรรย์ ผลการวิจัยพบว่า “กล้วยหอมจอมซน” และ “เทเลทัปบีส์” ได้ให้ลำดับความสำคัญของพัฒนาการเหมือนกันคือ อันดับที่ 1 ด้านร่างกาย อันดับที่ 2 ด้านอารมณ์และบุคลิกภาพ อันดับที่ 3 ด้านสังคม และอันดับที่ 4 ด้านสติปัญญา ขณะที่ “นิทานนิทรา” และ “แจ๋วแห้วสาวใช้มหัศจรรย์” ให้ความสำคัญของพัฒนาการอันดับที่ 1 ด้านสติปัญญา อันดับที่ 3 ด้านสังคมเหมือนกัน ส่วนลำดับอื่นนั้นนิทาน นิทราให้อันดับที่ 2 ด้านอารมณ์และบุคลิกภาพ อันดับที่ 4 ด้านร่างกาย ส่วนแจ๋วแห้วสาวใช้มหัศจรรย์ ให้อันดับที่ 2 ด้านร่างกาย อันดับที่ 4 ด้านอารมณ์และบุคลิกภาพ แสดงให้เห็นว่าภาพยนตร์การ์ตูนหุ่นคนของต่างประเทศให้ความสำคัญอันดับที่ 1 ด้านร่างกาย ขณะที่ของไทยให้ความสำคัญอันดับที่ 1 ด้านสติปัญญา สิ่งที่พบประการหนึ่งคือทั้ง 4 เรื่องต่างให้ความสำคัญของพัฒนาการทางสังคม เป็นอันดับที่ 3 เหมือนกัน ด้านการวิเคราะห์ตัวละครถึงบุคลิกลักษณะการแสดงออก พบว่า ตัวละครของภาพยนตร์การ์ตูนหุ่นคนทั้ง 4 เรื่องได้แสดงพัฒนาการครบทั้ง 4 ด้าน คือด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์และบุคลิกภาพ และด้านสังคม นอกจากนี้ยังพบว่า ตัวละครส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัยและเป็นสิ่งที่ดีและถูกต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น การให้ความร่วมมือต่อส่วนรวม การให้ความรัก ความหวังใจต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้อภัยต่อกัน การมีวินัยต่อตนเองและผู้อื่น การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขและมีความสุข ตัวละครได้เป็นแบบอย่างของพัฒนาการที่ดีและถูกต้องต่อเด็ก แม้ว่าจะมีตัวละครบางตัวที่แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น เจ้าเล่ห์ ขี้โกง แต่ตัวละครก็แสดงการยอมรับเมื่อทำความผิด

และรับผิดชอบต่อการกระทำเมื่อได้รับการเรียกร้อง โดยท้ายที่สุดตัวละครทุกตัวก็จะให้อภัยต่อกัน และแสดงความรักต่อกันเช่นเดิม

ศศิธร อภิสัทธีนิรันดร์ (2541) ได้ศึกษาการขัดเกลาทางสังคมผ่านรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กประเภทรายการปกิณกะบันเทิง ผลการวิจัยพบว่า รายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็กได้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงสถานบันต่างๆทางสังคมกับเด็ก โดยการถ่ายทอดเนื้อหาสาระการขัดเกลาทางสังคม ด้านพฤติกรรม ได้แก่การสอนให้รู้จักบทบาททางสังคม การปลูกฝังบรรทัดฐานทางสังคม และการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมด้านสติปัญญา ได้แก่ การให้ความรู้ในเชิงวิชาการ และทักษะความชำนาญ ด้านจิตใจได้แก่ การสอนด้านศีลธรรม การปลูกฝังคุณค่าทางสังคม และการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีเทคนิคการนำเสนอ ส่วนใหญ่ที่ใช้เป็นรูปแบบของการสารคดี และการเล่าเรื่องเหตุการณ์สมมติ เพื่อให้ง่ายต่อการรับรู้ และความเข้าใจสำหรับกลุ่มผู้ชมเป้าหมายที่เป็นเด็กเล็ก ส่วนปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญในการกำหนดรูปแบบเนื้อหาของรายการ คือ วัตถุประสงค์เป้าหมายของทีมงานผู้ผลิต ความต้องการในการสอดแทรกโฆษณาแฝงของผู้สนับสนุนรายการ ตลอดจนลักษณะความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมายเด็ก